

Gergely Jenő: II. János Pál

Ennek az 1986 októberében megjelent 221 oldalas könyvnek, amelynek címlapjáról a Szentatyának mosolygós, üdvözlést intó színes képe tűnik szemünkbe, nemcsak az adja meg a jelentőségét, hogy a Kossuth kiadó jelentette meg. Az első magyar nyelvű nem-katolikus kiadvány II. János Pál pápáról. A szerző szerint kismonográfia, „amelynek szerény célkitűzése, hogy tárgyyszerűen bemutassa a jelenlegi római katolikus egyház fő életútját és pápaságának eddigi korszakát.” (5. o.) Tudatában van Gergely Jenő annak, hogy „lehetetlen befejezett tényeket elemezni és értékelni” egy még uralkodó pápa esetében. „Ennek majd csak az életmű beteljesedésekor jön el az ideje.” (5. o.) „A látványos tévedések kockázatát” is vállalta, és „a portré óhatatlanul vázlatos, egy gazdag lélek tükrének talán csak részleteit tartalmazza majd” ... (6. o.) Éppen ezért úgy véli maga is, hogy „nem lenne szerencsés, ha itt a pápa „kritikai arcélét” rajzolnánk meg, hiszen ezen az arcon nyilvánvalóan még sok új vonás jelenik meg, alakul át, mélyül el.” (6. o.)

Mindezekből az következik, hogy nem szoros értelemben vett történettudományos műről van szó. Gergely Jenőt, az egyház keretein kívül élő történetészt azonban most sem hagyja el történetírói tisztessége, de kritikusi hajlama sem. Ezt – nézetem szerint – éppúgy tudomásul kell vennünk, mint az egyházi kiadványok elfogultságait. Ez a könyv a hívő katolikusban ellentmondásokat is ébreszt, hiszen egy kívülálló szemével íródott, megjegyzéseivel nem tudunk mindig egyetérteni. Sohasem sérti azonban a hívő ember érzületét, még kevésbé a pápa személyét, és messze elmarad azoktól a kritikáktól, amelyeket külföldön még katolikus lapok is megjelentetnek. Igaz, ezek az egyházon belüli kritikák, bármily szélsőségesek legyenek is, mindig „érte haragszanak”, nem ellene. Ezt nem kérhetjük számon a szerzőtől.

A könyvön végighúzódo megjegyzésekből, utalásokból és a jegyzetekből arra kell következtetnünk, hogy Gergely Jenő „rossz szelleme” e könyv írása közben egy bizonyos olasz szerző, Piergiorgio Mariotti „Karol Wojtyła” című könyve volt, amely a Napoleone elnevezésű olasz kiadónál jelent meg 1983-ban. Az olasz belpolitikai és ideológiai küzdelmek által sugallt, éles megfogalmazásokat elkerülte ugyan, a tárgyilagosságtól messze kalandozó Mariotti kritikáját mégis itt-ott érvényesíti. Az ilyesmi sosem szerencsés, hiszen Gergely Je-

nőnek Magyarországon több a józan távlata, mint az olasz pártküzdelmekben elvesző Marriottinak.

A kötet első hatvan oldala Karol Wojtyła életrajzát nyújtja 1920-tól 1978-ig. Ehhez felhasználja a legjobb életrajzi könyveket. Keresi a választ arra a kérdésre, hogy „miért terelődött rá a pápaválasztó biborosok figyelmére?” Hogyan készült fel hivatására, a legfőbb pásztori szolgálatra, anélkül, hogy ennek tudatában lett volna. Hogyan készítette fel erre a szolgálatra a Gondviselés? – kérdezzük mi. A kérdés megfogalmazása másodlagos fontosságú. Fontosabb, hogy Gergely Jenő válasza ezen a 60 oldalon adatszerű, sokoldalú, tisztos.

Szentatyánk pontifikátusának programját árnyaltan mutatja be. Rámutat, hogy a zsinati irányvonalának megvalósítása mellett kötelezte el magát II. János Pál, de a szavaiban ismétlődő „okosan”, „körültekintően, gondosan” határozószók is jelezték, hogy itt egy „belső restaurációs irányvonalról” van szó. Restauráció itt az evangelizációra szóló mozgósítást, a szélsőségekkel szemben egységes egyházi vonalvezetést jelent. Abban, hogy egy pápa a kollektivitást csak a pápa fősege alatt tartja lehetségesnek és a tanítóhivatalhoz való hűséget hangsúlyozza, annál kevésbé csodálkozhat bárki, mert ez minden katolikus számára elvi jelentőségű, legfeljebb a hogyan kérdésében lehet különvéleményeket táplálni.

Eppen ezt a hogyan kifogásolja a szerző az ateista humanizmus elítélésében – hiszen nyilván nem csodálkozik azon, hogy a pápának nagyon negatív véleménye van ateizmusról, materializmusról. „A Wojtyła pápa vezette egyház magabiztosan ítélkezik a materialista humanizmus felett, és az igazság egyedüli forrásának nyilvánítja magát. Mindez meglehetősen távol áll attól a szellemtől, amelyben annak idején a »Gaudium et spes« megszületett.” – olvassuk a 76. oldalon es zünkbe jut, hogy Karol Wojtyła biboros a Gaudium et spes szövegének szerzői közé tartozik, és az is, hogy „Laborem exercens” kezdetű enciklikájában milyen gyakran hivatkozik erre a zsinati konstitúcióra. Stílusbeli és hangsúlyeltolódások kétségtelenül észlelhetők VI. Pál és II. János Pál pápa között.

A „Laborem exercens” kezdetű szociális enciklika bemutatásánál felvázolja az egyház szociális tanításának történetét, majd megállapítja, hogy „II. János Pál, bár nem vállalkozott keresztény társadalmi modellalkotásra, ismét erőteljesen meghúzta a VI. Pál alatt pluralistává vált szociális doktrína fő vonalait.” (98. o.)

Jól érzékeli Gergely Jenő a szociális enciklikák folyamatosságában a hangsúlyváltásokat, amelyeknek nem csupán a társadalmi-gazdasági fejlődés az oka.

Beszámol a König-ügyről, Schillebeeckx professzor egyes nézeteinek bírálatáról, de mindezeknél jóval hosszabb teret szentel a jezsuita rend „megregulázásának” és a „felszabadítás teológia” körüli instrukcióknak. Nem vitatható, hogy ezek a problémák a széles világgözeleményt hosszú ideig foglalkoztatták és sokan ma is ezekben látják e pápaság „restaurációs” jellegét. Ám „az 1985 végén lezárult rendkívüli püspöki szinodus egyértelművé tette a világegyház elkötelezettségét a II. Vatikáni zsinat iránt.” (159. o.)

Nagyon jók és érdekesek a statisztikai táblázatok a vallási megoszlásról, papok, szerzetesek számáról – a Szentszék gazdasági ügyeinek bemutatása, a Vatikán nemzetközi szerepéről szóló rész (melyben többek között megállapítja a szerző, hogy „II. János Pál folytatta elődeinek úgynevezett keleti politikáját”). A 172–177. oldalakon találjuk a II. János Pál pápa és a magyar katolikus egyház viszonyát bemutató összefoglalót, melyben idézi azokat a pápai buzdításokat, amelyek többször is hangsúlyozták a katekézis fontosságát. A pápa utasításairól (az első 27-ről) rövid összefoglaló jellemzéseket közöl, amelyek nem mindig a legszerencsésebbek („A forradalom elutasítása és a reform igénye Latin-Amerika számára ma már nem elégséges alternatíva”).

Végül is némileg „kritikai portré” is nyújt a könyv, minden szándéka ellenére, kívülállóként, nem mindig találóan. Ám sohasem sértő, nem is ellenséges. Ilyen összefoglaló mondatai vannak: „A belső szakadékokat a zsinatnak elkötelezett II. János Pál élő és mély hittel, s ehhez párosuló határtalan aktivizmussal és antropocentrizmussal igyekszik áthidalni.” (211. o.) „A hagyományokban gyökerező, crős egyház az ő modellje, amely mozgósítani tudja a népi vallásosságot.” (A 210. oldalon idézi a párizsi ICI-t.)

A könyv forrásai természetesen bel- és külföldi lapok, és külföldi könyvek (a lapok és könyvek között túlnyomórészt katolikus kiadványok). Fényképreprodukciói jól megválasztottak, csak technikailag szerény kivitelben.

A szerző és a kiadó vállalkozása azt példázza, hogy II. János Pál pápa egyénisége és működése nagy érdeklődést keltett hazánkban is, és nemcsak a hívők körében. (*Kossuth*)

Rosdy Pál

Lengyel Balázs: Egy magatartás története

Az irodalom története a szemünk előtt zajló, állandó folyamat, olyan kép, amelyet a múlt idő újra meg újra átrajzol. Napjainkban tanúi lehetünk például annak, miként változik az Újhold című folyóirat s a körülötte gyülekezett költő- és írócsoport megítélése. Az Újhold most reneszánszát éli; s nemcsak a nagy sikerű Újhold évkönyv, s nem is csupán a lap és alapítói köré szövődő legendárium jelenti ezt az újjászületést. Talán arról is szó lehet, hogy az újhoidas irodalomesszéjéről, költői-írói magatartás nyer napjainkban mind vonzóbb színt, válik mind aktuálisabbá mindaz, amit ez a kis csoport képviselt annak idején.

Az Újhold programadó cikkét, *Babits után* címmel egy huszoneves fiatalember írta, Lengyel Balázs, aki azidőt már nem csekély irodalmi és politikai tapasztalatot tudhatott magáénak. Új kötete, az *Egy magatartás története*, közvetve és közvetlenül is részt kér a fentebb jelzett irodalmi folyamatból: miközben átrajzol, korrigál, megvilágítja e változások eredetét, történetét, dokumentumszerűen is hű képet ad a korról. A cím árulkodó, s méltán került az egész kötet élére: szellemi önéletrajz is ez a kötet, mely hűségesen vall írójáról kötődéseiről, ízléséről, tájékozódásának alakulásáról, az általa képviselt kritikus-írói magatartás gyökereiről; elsősorban *A Babits-élmény nyomában* című önéletrajzi esszében, mely a személyes visszaemlékezés közvetlenségével szól az olvasóhoz. Dokumentarista tárgyyszerűséggel idézi a történelmet a Kabdebó Lóránttal készült rádióbeszélgetés, mely a Márciusi Fronttól az Újholdig címet viseli. Az Újhold, ez a sokat ígérő folyóirat, melynek Lengyel Balázs is szerkesztője volt, az irodalmi folyamatba való erőszakos beavatkozás következtében szűnt meg, három rövid esztendő után. Nemcsak az alapítók, a szerzők szorultak hosszú ideig a perifériára – mint az említett interjúból megtudjuk, Lengyel Balázs második kötete 1971-ben látott csak napvilágot, vagyis még a „szokásos” várakozásnál is jóval hosszabb ideig kényszerült hallgatásra –, hanem mesterük, szellemi példaképük, Babits műve is a nemkívánatos jelenségek közé került; félremagyarázás és értetlenség torzította őt „elefántcsonttorony” költővé, a l'art pour l'art képviselőjévé. „Negyven évbe telt, és két-három nemzedék nőtt fel közben Babits ismerete nélkül, míg a konstruált vádak rágalmait